

9. Зязюн І. А., Сагач Г. М. Краса педагогічної дії. Київ : Українсько-фінський інститут менеджменту і бізнесу, 1997. 302 с.

10. Избранные психологические произведения: В 2 т. Под ред. В. В. Давыдова, В. П. Зинченко, А. А. Леонтьева, А. В. Петровского. М. : Педагогика, 1983. Т. 2. 318 с.

REFERENCES

1. Abulkhanova, K. A. (2002). *Rubinshteynovskaya kategoriya subekta i yee razlichnye metodologicheskie znacheniya*. [Rubinstein's category of subject and its various methodological meanings]. Moskva.

2. Abulkhanova, K. A., Rubinshteyn, S. L. (2000). *Retrospektiva i perspektiva*. [Retrospective and perspective]. Moskva.

3. Abulkhanova-Slavskaya, K. A. (1995). *Akmeologicheskoe ponimanie subekta*. [Acmeological understanding of the subject]. Moskva.

4. Anan'ev, B. G. (1977). *O problemakh sovremennogo chelovekoznaniiya*. [About the problems of modern human science]. Moskva.

5. Brushlinskiy, A. V. (2003). *Psikhologiya subekta*. [Subject Psychology]. Moskva.

6. Brushlinskiy, A. V. (1982). *Myshlenie kak protsess i problema deyatel'nosti* [Thinking as a process and the problem of activity]. *Voprosy psikhologii*.

7. Vygotskiy, L. S. (1984). *Problema vozrasta*. [Age problem]. Moskva.

8. Davydov, V. V. (1979). *Kategoriya*

deyatelnosti i psikhicheskogo otrazheniya v teorii A. N. Leonteva. [The category of activity and mental reflection in the theory of A. N. Leontyev]. *Vestnik MGU*.

9. Ziaziun, I. A., Sahach, H. M. (1997). *Krasa pedahohichnoi dii*. [The beauty of pedagogical action]. Kyiv.

10. *Izbrannye psikhologicheskie proizvedeniya*. (1983). [Selected psychological works]. Moskva.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

МАЛИШЕВСЬКИЙ Олег Володимирович

– кандидат педагогічних наук, доцент кафедри професійної освіти та технологій за профілями, Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини.

Наукові інтереси: дослідження шляхів підвищення ефективності професійної підготовки інженерів-педагогів комп'ютерного профілю.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

MALYSHEVSKYI Oleh Volodymyrovych

– Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor at Vocational Education and Technologies on Profiles Department, Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University.

Circle of scientific interests: investigation of ways of increasing the efficiency of training of computer engineers-educators.

Стаття надійшла до редакції 15.01.2020 р.

УДК 159.92

DOI: 10.36550/2415-7988-2020-1-186-136-141

МЕЛЬНИЧУК Сергій Костянтинович

– кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри соціальної роботи, соціальної педагогіки та психології Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6507-3946>

e-mail: sergiymelnichuk8@gmail.com

МЕЛЬНИЧУК Марія Юрївна

– викладач кафедри практичної психології

Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0995-9790>

e-mail: sergiymelnichuk8@gmail.com

МІСЦЕ ТА РОЛЬ КРЕАТИВНОСТІ В ПРОЦЕСІ ІНДИВІДУАЛІЗАЦІЇ ТА СОЦІАЛІЗАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ ЮНАЦЬКОГО ВІКУ

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. В умовах, що склалися проблема креативності особистості, джерел і чинників її розвитку набуває особливої актуальності і стає найважливішим напрямком сучасних наукових досліджень.

Питання вивчення креативності має давню історію. Довгий час ця важлива психологічна характеристика викликала суперечки, і цілі покоління психологів заперечували її значимість. Виділення її як самостійної психологічної особливості

вимагало докази того, що креативність відображає особливу психологічну реальність, що не зводиться до тієї, яка описується іншими характеристиками, традиційно вивчаються в психології, і дозволяє створити більш точний портрет індивідуальності.

Накопичено великий і змістовний матеріал, який дав певні результати як в теоретичному, так і в практичному відношеннях, проте єдиної і стрункої теорії креативності до сих пір не існує, як і не існує усіма визнаних методик, що діагностують дану властивість. У багатьох випадках розбіжності у визначенні місця креативності в структурі особистості і її психологічного змісту, джерел і умов її розвитку диктуються різними теоретичними позиціями.

Проблема розвитку креативності виступила предметом спеціального вивчення в дослідженнях, як зарубіжних (М. Воллах, Дж. Гілфорд, Х. Грубер, Дж. Девідсон, Н. Коган, С. Медник, Р. Муні, Е. Торренс, Д. Фельдман, Дж. Фодор, Д. Харрінгтон, А. Штейн та ін.), так і вітчизняних учених (Р. Белоусова, І. Воронюк, Є. Григоренко, В. Дружинін, В. Козленко, Л. Ляхова, Л. Малімон, І. Міхіна, В. Моляко, Я. Понамарьов, К. Торшина, Л. Чорна, Н. Черноусенко та ін.).

Дослідники виділяють численні детермінанти високого рівня розвитку креативності. І в даний час, для вирішення завдань нового часу суспільство зацікавлене у виявленні психічних ресурсів і підвищенні рівня творчого потенціалу людини на всіх етапах онтогенезу, а саме в процесі соціалізації та індивідуалізації.

Одним з основних факторів формування особистості, поряд з біологічним, є соціальний фактор, який забезпечує, в першу чергу, соціалізацію особистості.

Поняття «соціалізація», незважаючи на його широку поширеність і більш як столітню історію існування, не має однозначного трактування серед науковців.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Соціалізація визначається І. С. Коном як «сукупність всіх соціальних і психологічних процесів, за допомогою яких індивід засвоює систему знань, норм, цінностей, що дозволяють йому функціонувати в якості повноцінного члена суспільства. Вона включає в себе не тільки усвідомлені, контрольовані, цілеспрямовані дії (виховання в широкому сенсі слова), але і стихійні, спонтанні процеси, які так чи інакше впливають на формування особистості» [3, с. 46].

Схожі тенденції ми бачимо і в визначеннях Б. Д. Паригін. Так, його лаконічне формулювання «процес входження в соціальне середовище, пристосування до нього, освоєння певних ролей і функцій, які слідом за своїми попередниками повторює кожен індивід протягом всієї історії свого формування і розвитку» змінюється більш розгорнутим визначенням: «Соціалізація – багатогранний процес олюднення людини, що включає в себе як біологічні передумови, так і безпосередньо саме входження індивіда в соціальне середовище і передбачає: соціальне визнання, соціальне спілкування, оволодіння навичками практичної діяльності, включаючи як предметний світ речей, так і всю сукупність соціальних функцій, ролей, норм, прав, обов'язків і т.д., активну перебудову як природного, так і соціального навколишнього світу; зміну і якісне перетворення самої людини, її всебічний і гармонійний розвиток» [3, с. 47].

Мета статті – з'ясувати основні методологічні позиції що до місця та ролі креативності в процесі індивідуалізації та соціалізації особистості юнацького віку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Наведені приклади, з одного боку, ілюструють складність, багатогранність проблеми соціалізації, її феноменологічну і об'єкту приналежність до різних наукових дисциплін, спрямованість на людинознавчу орієнтацію, і, з іншого боку, демонструють, хоч і в найзагальнішому вигляді, рух від теоретико-соціологічного трактування поняття до соціально-психологічного.

У психологічному словнику соціалізація визначається як історично обумовлений процес, який здійснюється у діяльності та спілкуванні і результат засвоєння й активного відтворення індивідом соціального досвіду.

Є. В. Змановський визначає соціалізацію як процес поступового інтегрування індивіда в соціум за допомогою пізнання, присвоєння та прийняття суспільно-значимих відносин, смислів і норм [3].

Г. М. Андреева дає наступне визначення: «Соціалізація – двосторонній процес, що включає в себе, з одного боку, засвоєння індивідом соціального досвіду шляхом входження в соціальне середовище, систему соціальних зв'язків, з іншого боку – процес активного відтворення індивідом системи соціальних зв'язків за рахунок його активної діяльності; активного включення в соціальне середовище» [1].

У «Психологічному словнику» під редакцією В. В. Давидова, О. В. Запорожця та

ін., можна прочитати: «Соціалізація» (від лат. з *socialis* – суспільний, соціальний) – процес засвоєння та активного відтворення індивідом соціального досвіду, системи соціальних зв'язків та відносин у його власному досвіді. Тут соціалізація трактується як весь багатогранний процес

У «Словнику прикладної соціології» поняття «соціалізація» визначається як складний, багатогранний процес включення людини у соціальну практику, набуття нею соціальних якостей, рис, засвоєння соціального досвіду та реалізації власної сутності через виконання певної ролі у практичній діяльності. В даному визначенні робиться акцент, як бачимо, на включенні людини у той чи інший вид діяльності, в якій реалізується її соціальна сутність.

На основі вищенаведених визначень соціалізацію особистості можна розглядати як складне соціально-психологічне явище, яке одночасно виступає і як процес, і як спосіб, і як результат становлення особистості у діяльності та спілкуванні.

Отже, соціалізація особистості – це двосторонній процес, що включає в себе, з одного боку, засвоєння індивідом соціального досвіду шляхом входження в соціальне середовище та систему соціальних зв'язків, а з іншого – це процес активного вироблення системи соціальних зв'язків індивідом за рахунок його активної діяльності, активного включення в соціальне середовище. Людина не лише засвоює соціальний досвід, але і перетворює його у власні цінності, установки, орієнтації, переконання.

Перша сторона процесу соціалізації – засвоєння соціального досвіду – це характеристика того, як середовище впливає на особистість.

Друга сторона – характеризує момент впливу особистості на середовище через діяльність та взаємодію іншими людьми.

Якщо виходити з тези загальної психології про те, що особистістю не народжуються, а нею стають, то зрозуміло, що процес соціалізації по своєму змісту є процесом становлення особистості, який починається з перших хвилин життя людини. Тому, тільки шляхом соціалізації індивіда здійснюється його розвиток як особистості.

Соціальна адаптація – це процес пристосування індивіда до умов і змін життєдіяльності, до ролевих функцій та норм поведінки, до форм соціальної взаємодії, що склалися у спільноті, до якої інтегрується індивід. Адаптацію біологічну, психологічну, соціальну – як її вищий рівень

розглядають як основну умову та механізм людської життєдіяльності. Вона є засобом оптимізації, взаємодії людини з навколишнім середовищем.

У процесі соціалізації формуються соціальні якості, знання, вміння, відповідні навички, що дає людині можливість стати дієздатним учасником соціальних відносин.

Серед критеріїв соціалізованості особистості виділяють:

1. Зміст сформованих установок, стереотипів, цінностей, картин світу;
2. Адаптованість особистості, її типова поведінка, спосіб життя;
3. Соціальна ідентичність, незалежність особистості, впевненість, самостійність.

Соціалізація відбувається як в умовах стихійного впливу на особистість різних обставин життя, так і за умови цілеспрямованого формування особистості.

У цілому процес соціалізації умовно можна розглядати як сукупність чотирьох складових:

1. Стихійної соціалізації (людини у взаємодії і під впливом об'єктивних обставин життя суспільства, зміст, характер і результати якої визначаються соціально-економічними і соціокультурними реаліями).

2. Відносно спрямованої соціалізації (коли держава застосовує певні економічні, законодавчі, організаційні заходи для рішення своїх задач, що об'єктивно впливають на зміну можливостей і характеру розвитку, на життєвий шлях тих чи інших соціально-професійних, етнокультурних і вікових груп (визначаючи обов'язковий мінімум освіти, вік її початку, терміни служби в армії і т.д.).

3. Відносно соціально контрольованої соціалізації (виховання) – планомірного створення суспільством і державою правових, організаційних, матеріальних і духовних умов для розвитку людини.

4. Більш-менш свідомої самозміни людини, що має просоціальний, асоціальний чи антисоціальний вектор (саморозвитку, самовдосконалення, саморуїнування), відповідно до індивідуальних ресурсів і в чи відповідності всупереч об'єктивним умовам життя.

Соціалізація протікає у взаємодії людей з величезною кількістю різноманітних умов, що більш-менш активно впливають на їхній розвиток. Ці діючі на людину умови прийнято називати факторами. Фактично не усі вони навіть виявлені, а з відомих причин далеко не всі вивчені.

Більш-менш вивчені умови чи фактори соціалізації умовно можна об'єднати в чотири групи:

1. Мегафактори (мега – дуже великий, загальний) – космос, планета, світ, що тією чи іншою мірою через інші групи факторів впливають на соціалізацію всіх жителів Землі.

2. Макрофактори (макро – великий) – країна, етнос, суспільство, держава, що впливають на соціалізацію всіх жителів певної країни (цей вплив опосередкований двома іншими групами факторів).

3. Мезофактори (мезо – середній, проміжний); умови соціалізації великих груп людей, які виділяються: за місцевістю і типом поселення, в яких вони живуть (регіон, село, місто, селище); за належністю до аудиторії тих чи інших засобів масової комунікації (радіо, телебачення та ін.); за належністю до тих чи інших субкультур. Мезофактори впливають на соціалізацію як прямо, так і посередковано через четверту групу – мікрофактори.

4. Мікрофактори – фактори, що безпосередньо впливають на конкретних людей, які з ними взаємодіють (сім'я і родина, сусіди, групи однолітків, виховні організації, різні суспільні, державні, релігійні, приватні і антисоціальні організації, мікросоціум).

Соціалізація відбувається під дією різноманітних впливів та засобів, що походять від макро – чи мікросередовища. Якщо йдеться про цілеспрямовані впливи, що здійснює суспільство на формування особистості, то їх здійснюють агенти соціалізації – історично усталені форми організації спільної діяльності (сім'я, школа, установи чи організації, комунікація, громадська думка).

Вони можуть діяти на макрорівні через засоби масової комунікації (телебачення, радіо, комп'ютер, періодичні видання), культуру, мистецтво тощо і впливають на становлення «Я – концепції», формування переконань, уявлень, ціннісних орієнтацій особистості.

Віддаючи належне ролі соціалізації впливу макрофакторів, великих і малих груп, необхідно враховувати, що найбільший вплив на особистість, на те як пройде її становлення відіграють люди, у безпосередній взаємодії з якими протікає її життя, які теж є агентами соціалізації особистості. На різних вікових етапах склад агентів специфічний. Соціалізація людини здійснюється широким набором універсальних засобів, зміст яких специфічний для того чи іншого суспільства,

того чи іншого соціального прошарку, того чи іншого віку. До них можна віднести: способи годування дитини і догляду за нею; сформовані побутові і гігієнічні вміння; оточуючі продукти матеріальної культури; елементи духовної культури (від колискових пісень і казок до скульптур); стиль і зміст спілкування, а також методи заохочення і покарання в родині, у групах однолітків, у виховних та інших організаціях; послідовне залучення людини до численних видів і типів відносин в основних сферах її життєдіяльності – спілкуванні, грі, пізнанні, предметно-практичній і духовно-практичній діяльності, спорті, а також у сімейних, професійних, суспільних, релігійних сферах.

До психологічних і соціально-психологічних механізмів можна віднести наступні:

1. Імпринтинг (закарбування) – фіксування людиною на рецепторному і підсвідомому рівнях особливостей життєво важливих об'єктів, що впливають на неї. Імпринтинг відбувається переважно в дитячому віці. Однак і на більш пізніх вікових етапах можливе закарбування образів, відчуттів тощо.

2. Екзистенційний натиск – оволодіння мовою і неусвідомлене засвоєння норм соціальної поведінки, обов'язкових у процесі взаємодії зі значимими особами.

3. Наслідування – слідування прикладові, зразку. У даному випадку – один зі шляхів довільного і найчастіше мимовільного засвоєння людиною соціального досвіду.

4. Ідентифікація (ототожнення) – процес неусвідомленого ототожнення людиною себе з іншою людиною, групою, зразком.

5. Рефлексія – внутрішній діалог, у якому людина розглядає, оцінює, приймає чи відкидає ті чи інші цінності, властиві різним інститутам суспільства, родині, суспільству однолітків, значимим людям і т.д. Рефлексія може бути внутрішнім діалогом декількох видів: між різними Я людини, з реальними чи вигаданими особами тощо. За допомогою рефлексії людина може формуватися і змінюватися в результаті усвідомлення і переживання нею тієї реальності, в якій вона живе, свого місця в цій реальності і себе самої.

До соціально-педагогічних механізмів соціалізації можна віднести:

1. Традиційний механізм соціалізації (стихийної) є засвоєння людиною норм, еталонів поведінки, поглядів, стереотипів, що характерні для її родини і найближчого

оточення (сусідського, приятельського та ін.). Це засвоєння відбувається, як правило, на неусвідомленому рівні за допомогою закарбування, некритичного сприйняття панівних стереотипів. Ефективність традиційного механізму дуже рельєфно виявляється тоді, коли людина знає, «як треба», «що треба», але це її знання суперечить традиціям найближчого оточення. Справедливими є слова французького мислителя XVI ст. М. Монтеня, який писав: «Ми можемо скільки завгодно повторювати своє, а звичай і загальноприйняті життєві правила тягнуть нас за собою» [3, с. 44]. Крім того, ефективність традиційного механізму виявляється в тім, що ті чи інші елементи соціального досвіду, засвоєні, наприклад, у дитинстві, але згодом незатребувані чи заблоковані в силу змінених умов життя (наприклад, переїзд із села у велике місто), можуть «спливати» у поведінці людини через чергову зміну життєвих умов чи на наступних вікових етапах.

2. Інституціональний механізм соціалізації, як впливає вже із самої назви, функціонує в процесі взаємодії людини з інститутами суспільства і різних організацій, як спеціально створеними для його соціалізації, так і реалізуючими функції соціалізації попутно, паралельно зі своїми основними функціями (виробничі, суспільні, клубні й інші структури, а також засоби масової комунікації).

3. Стилізований механізм соціалізації діє в рамках певної субкультури. Під субкультурою в загальному значенні розуміється комплекс морально-психологічних рис і поведінкових проявів, типових для людей певного віку чи певного професійного чи культурного прошарку, що у цілому визначає певний стиль життя і мислення тієї чи іншої вікової, професійної чи соціальної групи. Але субкультура впливає на соціалізацію людини настільки, наскільки групи, що є її носіями, (люди, однолітки, колеги й ін.) референтні (значимі) для неї.

4. Міжособистісний механізм соціалізації функціонує в процесі взаємодії людини із суб'єктивно значимими для неї особами. У його основі лежить психологічний механізм міжособистісного переносу завдяки емпатії, ідентифікації і т.д. Значимими особами можуть бути батьки (у будь-якому віці), будь-який авторитетний дорослий, друг-одноліток своєї чи протилежної статі. Природно, що значимі особи можуть бути членами тих чи інших організацій і груп, з якими людина взаємодіє,

а якщо це однолітки, то вони можуть бути і носіями вікової субкультури. Але часті випадки, коли спілкування зі значимими особами в групах і організаціях може чинити на людину вплив не ідентичний тому, який чинить на неї сама група чи організація. Тому доцільно виділяти міжособистісний механізм соціалізації як специфічний.

Соціалізація людини відбувається за допомогою всіх названих вище механізмів. Однак, у різних статево-вікових і соціально-культурних групах, у конкретних людей співвідношення ролі механізмів соціалізації різне, і часом це розходження дуже істотне. Так, в умовах села, малого міста, селища, а також у малоосвічених родинах у великих містах істотну роль може грати традиційний механізм. В умовах великого міста особливо явно діють інституціональний і стилізований механізми. Для людей явних інтровертів (тобто звернених усередину себе, із підвищеною тривожністю, самокритичних) найважливішим може стати рефлексивний механізм. Ті чи інші механізми відіграють різну роль у тих чи інших аспектах соціалізації. Так, якщо мова йде про сферу дозвілля, про наслідування моди, то ведучим часто є стилізований механізм, а стиль життя нерідко формується за допомогою традиційного механізму.

Висновки та перспективи подальших розвідок напряму. Соціалізація як одиничний процес пов'язана з індивідуалізацією особистості, виробленням нею власної лінії поведінки, набуттям особистого життєвого досвіду, навичок креативності і як результат – становленням індивідуальності.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Андриенко Е. В. Социальная психология: [учеб. пособие для студентов пед. вузов] / Е. В. Андриенко; под ред. В. А. Сластенина. – М. : Academia, 2000. 262 с.
2. Вікова та педагогічна психологія: навч. посіб. / О. В. Скрипченко, Л. В. Долинська, З. В. Огороднійчук та ін. – К. : Просвіта, 2001. 416 с.
3. Вульф В. 3. Профессиональная рефлексия в непрерывном образовании // Гуманизация образования. – 1994. – № 2. С. 43–50.

REFERENCES

1. Andryenko, E.V. *Sotsyalnaia psikhologhiya*. (2000). [Social psychology]. Moskwa.
2. *Vikova ta pedahohichna psikhologhiia: navch. posib.* (2001) [Age and pedagogical psychology: teach. manual]. Kyiv.
3. Vulfov, V. Z. *Professyonalnaia refleksyia v neprernvom obrazovanuu*. (1994). [Professional

reflection in continuous education]. Kyiv.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

МЕЛЬНИЧУК Сергій Костянтинович – кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри соціальної роботи, соціальної педагогіки та психології Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.

Наукові інтереси: уверенность, условие эффективности, креативность, уверенность в себе, психологическая поддержка развития и коррекция уверенности в себе.

МЕЛЬНИЧУК Марія Юрїївна – викладач кафедри практичної психології Центральноукраїнський державний педагогічний університет імені Володимира Винниченка.

Наукові інтереси: психология творческих способностей.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

MELNYCHUK Sergiy Konstantinovich – Candidate of Psychological Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of SocialRobotics, Social Pedagogy and Psychology of Volodymyr Vinnichenka Central Ukrainian State Pedagogical University.

Circle of scientific interests: Assertiveness, condition for the effectiveness, creative, self-confidence, psychological support of development and correction of self-confidence.

MELNYCHUK Maria Yuriiivna – Lecturer in the Department of Practical Psychology of Volodymyr Vinnichenka Central Ukrainian State Pedagogical University.

Circle of scientific interests: Psychology of creative abilities.

Стаття надійшла до редакції 27.01.2020 р.

УДК 372.881.111.1:004.77

DOI: 10.36550/2415-7988-2020-1-186-141-146

МОРОЗ Олена Леонідівна –

кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри англійської мови в судноводінні

Херсонської державної морської академії

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1483-9136>

e-mail: alyona_moroz@ukr.net

МЕТОДИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЗМІШАНОГО НАВЧАННЯ ПРОФЕСІЙНО-ОРІЄНТОВАНОГО СПІЛКУВАННЯ В СИСТЕМІ НЕПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Однією з найважливіших особливостей сучасної реальності є перехід усіх розвинених країн світу від постіндустріального до інформаційного суспільства [7], що, в свою чергу, зумовлює необхідність розгляду питання щодо впровадження інформаційно-комунікаційних технологій у сферу освіти і науки, а також пошук оптимальних та ефективних методів і прийомів їх застосування. Результатом соціального та науково-технічного прогресу ХХ століття є бурхливе зростання обсягу наукової інформації. Науковці зазначають, що кожні 10–15 років відбувається подвоєння світового обсягу інформації [1], а отже, викладач просто не в змозі залишатися вичерпним джерелом інформації про свій предмет. Тому теорія та практика розроблення та використання інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) в сучасній освіті є одним із перспективних напрямків модернізації освіти, зокрема вищої.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У наукових джерелах визначено

поняття «інформаційної компетенції» (В. Акуленко, О. Зайцева, Н. Таїрова); висвітлено питання вдосконалення освіти через застосування засобів ІКТ, визначено педагогічні умови перебігу цього процесу та модифікації форм навчальної взаємодії (В. Биков, Р. Гуревич, М. Кадемія, С. Сисоева та ін.); розглянуто можливості підвищення ефективності освітнього процесу за допомогою ІКТ (В. Бойчук, В. Головенкин, Л. Морська, О. Павленко, С. Сисоева, С. Graham, S. Moebs, D. Rosen, A. Rossett, C. Stewart, S. Weibelzahl). Проте актуальним залишається питання щодо визначення методичних особливостей використання ІКТ під час навчання професійно-орієнтованого спілкування на різних етапах неперервної професійної освіти.

Метою статті є визначення методичних особливостей організації процесу змішаного навчання на різних етапах професійної підготовки майбутніх фахівців морської галузі в системі неперервної освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сучасні технології електронного навчання є важливою